

Lopen op hoogte nu mogelijk

Hans Bekker

Onder boombewonende zoogdieren zoals de eekhoorn en de boomarter vallen veel slachtoffers door het verkeer. In Nederland wordt al een tijdje gezocht naar oplossingen hiervoor. Een van de mogelijkheden is nu op de Utrechtse Heuvelrug gerealiseerd. Een portaal met wegsignalering, bedoeld voor digitale mededelingen aan weggebruikers over snelheid, gladheid, etc., is nu ook geschikt gemaakt als oversteekplaats voor genoemde boombewoners.

De Utrechtse Heuvelrug is een groot, aaneengesloten natuurgebied (ten zuiden van de rijksweg A12 is het zelfs een nationaal park) waar desondanks versnippering wordt veroorzaakt door woonkernen, verspreid staande villa's, zorginstellingen, lokale, provinciale en rijkswegen, spoorlijnen en hekken. Een groot aantal organisaties, waaronder de Provincie Utrecht, gemeenten, natuurbeschermingsorganisaties, Rijkswaterstaat en Prorail, heeft de handen ineengeslagen om enkele van deze knelpunten te verminderen. Aangegeven is onder meer dat bij de rijkswegen A12, A28 en A27 voorzieningen nodig zijn om de samenhang van het overwegend bos- en heidegebied te verbeteren. In de eerste plaats heeft men maatregelen bestemd voor terrestrische (zoog)dieren, zoals dassentunnels en ecoducten, gerealiseerd of gepland.

Daarnaast komen er soorten voor die vanwege hun leefwijze geen gebruik zullen maken van deze voorzieningen. De boomarter *Martes martes* is daarvan een goed voorbeeld. Deze soort is bovendien gevoelig voor de versnippering van zijn leefgebied. De Boomarterwerkgroep van de VZZ heeft de verspreiding van de boomarter op de Utrechtse Heuvelrug in kaart gebracht. Helaas blijkt dat het verkeer een flink aantal slachtoffers eist. Er kwamen dan ook regelmatig vragen of er maatregelen mogelijk zijn om boomarters veilig over wegen te leiden. Hierbij is een extra handicap dat boomarters moeilijk te leiden zijn. Daarom is het belangrijk dat er voldoende passagemogelijkheden worden aangelegd, zodat de kans op gebruik sterk wordt verhoogd.

Elders toegepaste maatregelen

Elders in de wereld zijn verschillende constructies gemaakt om kleine zoogdieren veilig wegen te laten oversteken. In Zoogdier 13(4) heb ik daar al een overzicht van gegeven. Verschillende diersoorten blijken gebruik te kunnen maken van kabels of touwen die over de weg zijn gespannen. Onlangs meldde de VZZ-Veldwerkgroep dat zij in 2004 in Slovenië relmuizen *Glis glis* hadden waargenomen die gebruik maakten van een strak gespannen streng van telefoondraden tussen twee gebouwen.

Wegportalen

In Nederland is door verschillende personen al eens voorgesteld gebruik te maken van aanpassingen aan portalen voor wegsignalering. Het idee is om daarmee het aantal veilige passages sterk, en goedkoop, te vergroten.

Dit idee is nu door medewerkers van Rijkswaterstaat Utrecht concreet uitgewerkt. Binnen die organisatie heeft de hoofdingenieur-directeur een prijsvraag uitgeschreven waarin hij zijn medewerkers uitdaagde met vernieuwende ideeën te komen. Een deel daarvan kon worden uitgevoerd. Het resultaat: een wegportaal over de rijksweg A12 is in 2004 aangepast op het medegebruik door boomarters (en eekhoorns *Sciurus vulgaris*). Omdat dit de eerste realisatie is van dit idee heeft deze uitvoering een proefkarakter.

Locatie

Op basis van data van verkeersslachtoffers en door inventarisatiegegevens van nesten van boom-

marters, kon de Boomarterwerkgroep aangeven waar zich op de Utrechtse Heuvelrug belangrijke leefgebieden en passagebehoefes bevinden. Hieruit zijn de locaties herleid waar boommarters voorkomen, een rijksweg dit leefgebied doorkruist, er in de directe nabijheid niet al een ontsnipperingsmaatregel is gerealiseerd of gepland, en waar de bomen dicht bij het wegportaal staan. Uit de drie geschikte portalen over de rijksweg A12 is het wegportaal gekozen op km 73.9 tussen Driebergen en Traay. In de directe nabijheid ligt aan de zuidzijde een begraafplaats, een fietspad parallel aan de rijksweg en het relatief rustige deel van Driebergen met grotere en kleinere huizen met grote tuinen. Aan de noordzijde ligt een strook tussen rijksweg en spoor waar zeer weinig mensen komen. Aan de noordzijde van het spoor ligt een relatief rustig deel van landgoed Bornia, met uitgebreide bossen. Bovendien zal dit wegportaal bij de geplande verbreding van de A12 gehandhaafd blijven.

Constructie

Het horizontale deel van een wegportaal bestaat uit een buisconstructie met vakwerken. In de driehoekige

vorm van het portaal is een gootconstructie van houten planken bevestigd. Deze bestaat uit een horizontale plank met aan beide zijden een schuin omhoog geplaatste plank. De kastanjehouten planken zijn 4 cm dik en onbehandeld. Tussen de planken zitten kieren zodat regenwater niet in de goot blijft staan. De goot is niet lager geplaatst omdat voor het gebruik van het portaal voor wegsignalering de kabels onder in de portaalconstructie bereikbaar moeten blijven. Aan beide uiteinden van het portaal is een buis aangebracht, steunend op een goed verankerde paal, zodat de goot voorbij het portaal zelf verlengd kon worden. De goot eindigt in een verbreed platform waaraan vijf touwen zijn bevestigd. Deze touwen zijn verbonden aan verschillende bomen in de directe omgeving van het uiteinde van het portaal. De touwen zijn gemaakt van natuurlijke vezels en zijn vuistdik.

Vervolg

Nu is de grote vraag of deze voorziening daadwerkelijk zal worden gebruikt. Om daar achter te komen zal op het portaal een videoset, zoals beschreven door Smit en Sips, worden geplaatst waarmee passerende dieren worden geregistreerd. Omdat er slechts één 'boomarterbrug' is gerealiseerd zal de kans op spoedig gebruik vooralsnog gering zijn. Om de kans op (constatering van) gebruik toe te laten nemen is het gewenst meer boomarterbruggen te realiseren. Daarnaast is het natuurlijk zo dat de constructie die voor deze boomarterbrug is gebruikt niet het enige mogelijke ontwerp is. De realisatie van meer van dit soort voorzieningen zal door de toenemende kans op gebruik ook informatie opleveren waarmee het ontwerp verbeterd kan worden. Andere ontwerp

Een portaal met wegsignalering is geschikt gemaakt als boombrug.
Foto: Erik Niewerf

pen, ervaringen met beheer en onderhoud, en gegevens over gebruik zullen ook leiden tot verbeteringen.

Als dit type maatregel goed blijkt te werken dan zijn er in Nederland vele mogelijkheden om portalen geschikt te maken voor deze vorm van 'medegebruik'. Langs de rijksweg A12 staan nog diverse wegportalen in het verspreidingsgebied van de boomarter, waarvan de directe omgeving op het eerste gezicht geschikt is. Ook elders in het verspreidingsgebied van de boomarter zullen geschikte locaties te vinden zijn om deze, relatief zeer goedkope, maatregel toe te passen.

Met vuistdikke touwen is het portaal verbonden met de omliggende bomen. Foto: Erik Niewerf

Communicatie

Voor het realiseren van zo'n constructie én van wege zijn voorbeeldfunctie, is communicatie van groot belang. Zowel binnen de organisatie als het verstrekken van informatie aan externen, zoals weggebruikers. Daarom is de Rijkswaterstaat-telefoonlijn ingelicht voor het geval daar vragen binnenkwamen. Van de direct omwonenden is tot nu toe geen reactie ontvangen. Van collega's, bezig met het vraagstuk versnippering, zijn wel positieve reacties ontvangen. Ook zijn van hen vragen te verwachten over beheer en onderhoud, en hoe het project tot stand is gekomen.

Verder lezen?

- Alleijn F., P. van der Linden, H. Vink & H. Wijsman, 1998. Boomarters blijven in de noordelijke Utrechtse Heuvelrug en in het Gooi. Uitgave Goois Natuurreservaat etc. Hilversum
- Müskens, G.J.D.M. & S. Broekhuizen, 2000. De boomarter *Martes martes* als verkeersslachtoffer. *Lutra* 43(2): 229-236.

- Ministeries van Verkeer en Waterstaat, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 2004. MJPO, Meerjarenprogramma Ontsnippering
- Smit, G.F.J. & H.J.J. Sips, 2001. Automatische videoregistratie bij diverse typen faunapassages. Rapport 01-112, Bureau Waardenburg bv.

Dankwoord

Graag wil ik de indieners en uitvoerders van het idee en de kritische meelezers van het concept van dit artikel bedanken: Martijn de Haan, Paul van Veen en Erik Nieuwerf, allen medewerker van RWS-Utrecht.

Hans Bekker

**Rijkswaterstaat Dienst
Weg- en Waterbouwkunde
Postbus 5044
2600 GA Delft**

